

Nannestad kommune

ÅPENHET
PROFESJONALITET
EFFEKTIVITET
NÆRHET

Tiltaksstrategi for spesielle
miljøtiltak i jordbruket (SMIL) –
perioden 2018-2021

INNLEDNING	3
TILTAK OG BRUK AV SMIL-MIDLER I PERIODEN 2004-2017.....	4
LOKALE UTFORDRINGER I JORDBRUKET, MÅLSETTINGER OG STRATEGIER FOR PERIODEN 2018-2021	4
FORURENSNING - UTFORDRINGER.....	5
<i>Planeringsfelt.....</i>	5
<i>Klima.....</i>	5
<i>Kvikkleire.....</i>	5
<i>Vannmiljø</i>	5
<i>Avrenning - husdyrgjødsel</i>	6
FORURENSNINGSTILTAK – MÅLSETTING.....	6
FORURENSNINGSTILTAK – STRATEGI	6
KULTURLANDSKAP OG KULTURMINNER - UTFORDRINGER	6
<i>Ravinlandskap.....</i>	6
<i>Bygninger.....</i>	7
<i>Fremmede arter.....</i>	7
KULTURLANDSKAPSTILTAK – MÅLSETTING.....	7
KULTURLANDSKAPSTILTAK – STRATEGI	7
PRIORITERINGER OG TILSKUDDSSATSER FOR PERIODEN 2018 TIL 2021	8
INFORMASJON	9
BEHOV FOR MIDLER	10
AKTUELLE DOKUMENTER, IKKE VEDLAGT	10

INNLEDNING

Fra og med 1.1.2004 fikk kommunen vedtaksmyndighet for forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-forskriften). Tiltaksstrategien viser lokale utfordringer, målsettinger og strategier og skal gi kommunen et godt grunnlag for å prioritere mellom søknadene.

Bevilgningene til ordningen fastsettes i jordbruksoppgjøret. Landbruksdirektoratet fordeler tilskuddsmidlene til Fylkesmennene, som igjen fordeler tilskuddsmidlene til kommunene. Tiltaksstrategien vil også ligge til grunn for forvaltning av øvrige miljøvirkemidler, som blant annet forvaltes etter disse forskriftene:

- ✓ Forskrift om tilskudd til regionale miljøtiltak i jordbruket i Oslo og Akershus (RMP).
- ✓ Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord.

Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Et viktig formål med forskriften er å få best mulig målretting av innsatsen og tiltakene på bakgrunn av lokale miljømessige behov og utfordringer.

Tilskuddsmidlene prioriteres etter gjeldende tiltaksstrategi for kommunen, og bidrar til økt lokalt handlingsrom slik at tiltak kan settes inn der miljøeffekten er størst.

Politisk behandling av tiltaksstrategi

For å håndheve disse forskriftene og tilskuddsmidlene som følger med, skal det utarbeides en langsiktig tiltaksstrategi. Næringsorganisasjonen «Nannestad bondelag» har vært involvert i revideringen av tiltaksstrategien, før politisk behandling.

Regelverk

Forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

Rundskriv 2017-13: Kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket

Fakta

Nannestad kommune er en landbrukskommune med 46 400 dekar fulldyrka jord, 5 700 daa innmarksbeite, 238 000 dekar produktiv skog og 7 000 daa uproduktiv skog.

Prinsipp for rullering

Ved rullering av RMP har det vært et prinsipp at en skal videreføre det som fungerer godt, bidra til stabilitet og forutsigbarhet, øke målrettingen av tiltakene der det er mulig, samt forenkle der det er mulig. Samme prinsipper er lagt til grunn ved revidering av lokale tiltaksstrategier.

TILTAK OG BRUK AV SMIL-MIDLER I PERIODEN 2004-2017

I perioden 2004 -2009 ble kulturlandskap prioritert. I perioden 2010-2017 har både forurensningstiltak og kulturlandskapstiltak hatt prioritet, men hoveddelen av midlene er benyttet til forurensningstiltak som hydrotekniske tiltak særlig innenfor nedbørsfeltet til Leira. Det er også gitt midler til utvidet lagerkapasitet for husdyrgjødsel. Dette er i tråd med *Tiltaksanalyser for Leiravassdraget* fra 2008 og 2014. Midler til kulturlandskapsprosjekter har i all hovedsak gått til restaurering og ivaretagelse av kulturmark. I årene 2014-2017 har Nannestad kommune i gjennomsnitt tildelt årlig kr 1 150 000,- i SMIL-tilskudd, hvorav en liten andel er inndratte midler som er omfordelt til nye prosjekter.

År	Forurensning		Kulturlandskap		Planlegging og tilrettelegging		Totalt	
	Antall søknader	Beløp innvilget	Antall søknader	Beløp innvilget	Antall	Beløp innvilget	Antall søknader	Sum innvilget
2004	4	209997	4	148610			8	358607
2005	9	452526	1	55700			10	508226
2006	13	470254	2	62822	1	55000	16	588076
2007	3	173670	4	243187			7	416857
2008	6	178795	16	574110			22	752905
2009	4	128068	11	380525			15	508593
2010	19	848460	1	31650			20	880110
2011	12	895900					12	895900
2012	12	850695					12	850695
2013	16	780259	2	100200			18	880459
2014	21	1278654	2	89538			23	1368192
2015	15	859593	4	241964			19	1101557
2016	17	1017062	1	112077			18	1129139
2017	19	999111	1	19320			20	1018431
Sum	170	9143044	49	2059704	1	55000	220	11257748

Figur 2 Ravinebeite med karakteristisk terrassering etter beitedyr

Figur 1 Sikret nedløp ved lukkinganlegg

LOKALE UTFORDRINGER I JORDBRUKET, MÅLSETTINGER OG STRATEGIER FOR PERIODEN 2018-2021

Utfordringer er omtalt i forhold til det som er mest relevant for miljøvirkemidlene i landbruket, og er i hovedsak:

FORURENSNING - UTFORDRINGER

Avrenning av partikler og plantenæringsstoffer fra jordbruketarealer utgjør en stor del av forurensning til vann og vassdrag. Jordpartikler, organiske stoffer, nitrogen, fosfor og rester av plantevernmidler, fører til dårligere vannkvalitet.

PLANERINGSFELT

Det typiske Romerikslandskapet i dag er ganske forskjellig fra slik det var før bakkeplaneringen tok til. Bakkeplaneringen gjorde brattlendt eller kupert areal egnet for maskinell drift. Store deler (over 40 %), av Nannestad ble bakkeplanert på 1970 og 1980 tallet. Landskapet er preget av store åpne kornarealer med lange helningslengder på leirjord. Mange kilometer av de mindre tilførselsbekkene renner i lukkede systemer og det ble gjort store investeringer i hydrotekniske anlegg i forbindelse med bakkeplanering. Mye av arealet ligger i erosjonsrisikoklasse 3 og 4. Dette gir store utfordringer for landbruket da mange planeringsfelt kan ha problemer med overflateavrenning og erosjon. Årsaker til dette kan være for eksempel skadede, underdimensjonerte eller for få avløp, for bratte skjæringer og fyllingsskrånninger, manglende avskjæringsgrøfter, for få eller feil utførelse av nedløpskummer, osv. I tillegg begynner anleggene å bli gamle og utbedringsbehovet er stort.

Figur 3 Stor erosjonsskade ved lukkingsanlegg

KLIMA

Klimaet er i endring og vi opplever større nedbørsmengder, og i den forbindelse oppstår det oftere akutte hendelser. Dette medfører ofte store reparasjoner på de hydrotekniske anleggene og som fører til svært store økonomiske konsekvenser for bonden. I tillegg er mye av dette arbeidet svært risikofyllt.

Økte og mer intense nedbørsepisoder stiller større krav til håndtering av overflatevann, både internt på egen eiendom, men også utbyggingsprosjekter kan medføre utilsiktede problemer og belastning på hydrotekniske anlegg i landbruket. Flere av SMIL-tiltakene kan bidra til å redusere negative effekter av klimaendringer på vannkvalitet.

KVIKKLEIRE

Størstedelen av jordbruksarealet i Nannestad ligger under marin grense og det er potensiell fare for kvikkleireskred. Områder med kvikkleire kan være mer rasutsatt enn andre når det er fyllinger med påfølgende ras.

VANNMILJØ

Jordbruksareal i Nannestad drenerer til Leiravassdraget (Vannområde Leira –Nitelva) og Hurdalsvassdraget (Vannområde Hurdalsvassdraget –Vorma). Leiravassdraget var med i første planperiode for EU's vanddirektiv og skulle oppnådd god kjemisk og økologisk status allerede

innen 2015. Målene for Leira er ikke nådd og det er fortsatt behov for tiltak for å hindre/begrense erosjon og avrenning av næringsstoffer fra landbruket.

Leira renner gjennom hele Nannestad, og er både unik og sårbar for forurensning. Leiras dårlige vannkvalitet skyldes i stor grad partikkel- og næringsstofftransport fra landbruksarealene. I tillegg er det stor tilførsel fra naturlig erosjon. Leira skaper stedvis utfordringer i form av flom på dyrka mark og ras/erosjon i elvekant.

Figur 4 Erosjonsutsatt elvekant

Det ble gjort kartlegging i Leiras nedbørsfelt i 2008 for blant annet å registrere tilstand for hydrotekniske anlegg, behov for fangdammer, vegetasjonssoner m.m. Mange hydrotekniske tiltak er støttet med SMIL-midler siden registreringen, og en del tiltak blir gjort uten at det blir synliggjort via statistikker for miljøvirkemidlene SMIL og RMP. Registreringene understreker likevel at Nannestad fortsatt vil ha store utfordringer med hydrotekniske anlegg i årene fremover.

Avrenning fra landbruket og feil ved gamle hydrotekniske anlegg er viktige kilder til forurensning.

AVRENNING - HUSDYRGJØDSEL

Med stor andel av husdyrprodusenter vil det fortsatt bli behov for høstpløying på enkelte områder pga av behov for å spre husdyrgjødsel på høsten. For å avbøte dette problemet kan et tiltak være å bygge gjødsellagre som har 12 mnd lagringskapasitet slik at man kun har behov for å spre på våren. Mer bruk av gjødsel i vekstsesongen vil også redusere behovet for spredning på høsten.

FORURENSNINGSTILTAK – MÅLSETTING

- ✓ Begrense erosjon og avrenning (forurensning) til vann og vassdrag.
- ✓ Bedre vannkvalitet i vann og vassdrag

FORURENSNINGSTILTAK – STRATEGI

- ✓ Tilskudd til hydrotekniske anlegg
- ✓ Tilskudd til gjødsellager. Gjelder for de tiltak hvor det ikke kan gis tilskudd fra andre ordninger (BU midler)

KULTURLANDSKAP OG KULTURMINNER - UTFORDRINGER

RAVINELANDSKAP

Et særtrekk ved Nannestad er de store arealene med raviner. Tidligere har disse ravinene også vært mye brukt til beiting, men ettersom andelen husdyrbruk har sunket har mange av disse områdene grodd igjen med skog. Disse ravinene er til dels utilgjengelige, og gjør at skogsdrift er vanskelig. Gjengroingsprosessen mange steder godt i gang, og gråor er i ferd med å skjule karakteristiske terrengformer. Det er et stort tap for bygda hvis alle ravinene dekkes til med tett skog.

Figur 5 Ravinelandskap fra Øya-Ukustad

Nannestad vil miste sitt særpreg. Mangel på husdyr og ikke minst mangel på gjerder gjør at dette blir en stor utfordring i fremtiden.

Våren 2009 ble ravinlandskapet sørvest for Gardermoen valgt ut som ett av 22 viktige og verdifulle kulturlandskap i Norge. Dette utvalget er gjort av Landbruks- og matdepartementet i samråd med Direktoratet for naturforvaltning, Statens landbruksforvaltning og Riksantikvaren etter en prosess med regional og lokal forvaltning, næringsorganisasjonene og grunneierne. Det utvalgte kulturlandskapet er et viktig "utstillingsvindu" og er basert på et frivillig samarbeid mellom grunneiere/forvaltere og kommunen om langsiktig skjøtsel, for å hindre gjengroing og tap av biologisk mangfold. Området omfatter 20 gårdsbruk og har en størrelse på ca. 4 700 daa. Dette er kjerneområdet i et sammenhengende ravinlandskap på begge sider av elva Leira. Tradisjonelle driftsformer og byggeskikk er holdt i hevd. Ravineformene i dette området er sjeldent godt bevart, og blant de største ravineområdene i leiravsetninger i Nord-Europa. Ravinene er også spesielle og særegne ved å være brattere, krappere og i mindre skala enn ellers på Østlandet. De gamle gårdstuna ligger på ryggen av ravinene, med åkrene på flatene rundt. Landbruks-, natur- og kulturminneforvaltningen har gått sammen om å gi bonden drahjelp ved hjelp av spesielle tilskudd. Videre er det sagt at området skal prioriteres i forhold til SMIL.

BYGNINGER

Nannestad har flere mer eller mindre godt bevarte bygninger med jordbrukshistorisk verdi og som samtidig fremstår som et viktig element i jordbrukets kulturlandskap. Ivaretagelse av gamle bygninger er ofte kostbart, og en risikerer at viktige kulturminner går tapt på grunn av manglende vedlikehold.

FREMMEDE ARTER

Nannestad har et økende problem med svartelistede plantearter som for eksempel kjempespringfrø og kanadagullris som er i rask spredning og utgjør en høy risiko mot stedegent biologisk mangfold.

KULTURLANDSKAPSTILTAK – MÅLSETTING

- ✓ Landbruket i Nannestad skal bevare og synliggjøre kulturlandskapet med bygninger.
- ✓ Ta vare på å utvikle den variasjonsrikdommen som fremdeles finnes i det opprinnelige landskapet og jobbe for å redusere gjengroinga ved å legge til rette for beitebruk i ravinlandskapet.
- ✓ Hindre spredning av fremmede arter

KULTURLANDSKAPSTILTAK – STRATEGI

- ✓ Tilskudd til å bevare og fremme biologisk mangfold og holde gammel kulturmark i hevd.
- ✓ Tilskudd til mindre utvendige påkostninger på verneverdige/eldre bygninger på gården, som er viktig for å få til et helhetlig gårdsmiljø.
- ✓ Tilskudd til skjøtsel av vegetasjon på og omkring kulturminner og kulturmiljøer og tiltak som vedlikehold, istandsetting, bevaring og planlagt bruk av kulturminner og kulturmiljøer som er en del av landbrukets kulturlandskap.

PRIORITERINGER OG TILSKUDDSSATSER - PERIODEN 2018 -2021

For alle ordningene som her blir omtalt gjelder det at kravene i SMIL - forskriften må være oppfylt for at det skal kunne gis tilskudd. Søknadsfrist 15. mars.

	Prioritet	Tiltak og eksempler	Tilskuddsats/makssats
Forurensnings-tiltak -Tiltak som reduserer forurensning fra landbruket	1	Hydrotekniske tiltak <ul style="list-style-type: none"> ✓ Rehabilitering av eldre lukningsanlegg ✓ Rehabilitering og sikring av utløp og kummer ✓ Nye kummer med utløpsgrøfter ✓ Terrengutforming/etablering av motvoll ved nedløpskum m.m. ✓ Gjenåpning av bekkelukkinger ✓ Steinsetting i forbindelse med erosjonssikring av utløp ✓ Fordrøyningsdam/flomvoll 	Inntil 70 %
		Bygningstekniske tiltak <ul style="list-style-type: none"> ✓ Gjødselager ✓ Gjødselporter ✓ Tiltak for å redusere avrenning fra husdyrgjødsel og rundballer 	Inntil 30 % (maks 100 000 kr per tiltak)
		Åpne avskjæringsgrøfter for å redusere erosjon og arealavrenning	kr 30 pr m
	2	Fangdammer og andre økologiske rensetiltak	Inntil 70 %
Kulturlandskaps-tiltak -Tiltak som ivaretar natur- og kulturminneverdier i kulturlandskapet	3	Andre tiltak innenfor forskriftens formål <ul style="list-style-type: none"> ✓ Biobed ✓ Kantsone mot vassdrag 	Inntil 35 %
	1	Restaurering av kulturmark (beiter og gjerder)	Inntil 70 %
		Bekjempelse og hindre spredning av fremmede skadelige arter	Inntil 40 %
2	Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer (stier, setervanger, bygninger)	Inntil 40 % (maks 100 000 kr per bygning)	
Planleggings- og tilretteleggings-prosjekter	1-3 ¹⁾	Andre tiltak innenfor forskriftens formål	Inntil 35 %
		Prosjekter som leder fram til gode planer for tiltak <ul style="list-style-type: none"> ✓ Samarbeid om tiltak langs bekk ✓ Samarbeid som bidrar til økt beitebruk (beitesamarbeid) i kulturlandskapet. 	Inntil 100 %

¹⁾Prioriteres i henhold til prioriteringene for forurensnings- og kulturlandskapstiltak.

Mer om hva tilskuddet gjelder, hvem kan søke, hvordan søke og saksbehandling i «Retningslinjer for SMIL-tilskudd i Nannestad».

Kommunens fordeling av tilskuddsmidler

For å sikre bred effekt av ordningen fordeles kommunens totale tilskuddspott etter en veiledende fordelingsnøkkel der 75 % tildeles forurensningstiltak og 25 % tildeles kulturlandskapstiltak i henhold til gjeldende prioriteringer. I tillegg gjelder følgende prioriteringer:

Prioriteringer – generelt

- ✓ Tiltak som krever samordning mellom brukere (fellestiltak).

Prioriteringer – forurensningstiltak

- ✓ Tiltak mot forurensning på bakkeplanerte arealer og arealer med stor erosjonsrisiko.
- ✓ Tiltak mot forurensning i nedbørsfeltene som drenerer til vassdrag med dårlig vannmiljøtilstand.

Prioriteringer – kulturlandskapstiltak

- ✓ Eksisterende beiter prioriteres fremfor gjenåpning etablering av nye. Søknaden vurderes opp i mot behovet for beite for å sikre videre bruk.
- ✓ Setre prioriteres.
- ✓ Bekjemping av fremmede arter på arealer med høy spredningsrisiko.

Grunnlag for prioritering av tiltak ligger allerede i vedtatte planer og utredninger/kartlegginger

- ✓ Regionale vannforvaltningsplaner og lokale tiltaksanalyser for vannområdene
- ✓ Kommuneplan
- ✓ Kartlegging av naturmangfold
- ✓ Kulturminnekartlegginger og kommunedelplan kulturminner
- ✓ Klima og energiplan

INFORMASJON

Faglaget blir invitert til dialogmøte i oktober for informasjon om status for året og innspill for neste år. Årlig utarbeides det «Retningslinjer for SMIL-midler i Nannestad» med informasjon til søker om hva tilskuddet gjelder, hvem som kan søke, hvordan søke og om saksbehandling.

Informasjon til potensielle søkere:

- ✓ Først og fremst gjennom kommunens hjemmeside og gjennom Leirblekkja som er kommunens informasjonsskriv til alle gårdbrukerne i kommunen. Gjeldende tilskudd og frister publiseres straks disse er vedtatt. Gjentatte påminnelser i løpet av året.
- ✓ Ved alle henvendelser til kommunen angående prosjekter som kan tenkes å utløse tilskudd skal det opplyses om at det er mulig å søke om tilskudd.
- ✓ Kommunen informerer om ordningene på eventuelle møter.

BEHOV FOR MIDLER

Nannestad kommune har hatt stor oppslutning om SMIL-ordningen og tilskudd til tiltak som reduserer forurensning har høy prioritet i neste fireårsperiode. Det ses på som svært positivt at det ble gitt ekstra bevilgning til hydrotekniske anlegg i planerte leirjordsområder, slik som Nannestad. Det kan forventes fortsatt høg oppslutning om viktige forurensingstiltak i neste 4-årsperiode. Kommunen må dessverre avslå søknader om kulturlandskapstiltak på grunn av begrensede midler. Nannestad kommune har hatt stor befolkningsvekst de senere åra, og dette forsterker viktigheten av å ta vare på landbrukshistorien gjennom blant annet å synliggjøre kulturminner og kulturmiljøer i jordbrukets kulturlandskap.

I den grad SMIL er tiltenkt å ivareta ulike miljøhensyn må det fortsatt bevilges mer SMIL- midler. Basert på erfaringstall vil det trolig være et årlig behov for SMIL-midler på kr 1 -1,5 mill.

AKTUELLE DOKUMENTER, IKKE VEDLAGT

Planer, strategier og vannområder mv. med målsettinger om renere vassdrag og ivaretagelse av kulturmiljøer:

Regionalt miljøprogram for landbruket i Oslo og Akershus 2013-2016 (2017-2018)

- ✓ Skal samhandle med SMIL-ordningen.
- ✓ Se <https://www.fylkesmannen.no/Oslo-og-Akershus/Landbruk-og-mat/Miljotiltak-i-jordbruket/> for mer informasjon om RMP.

Kommuneplan for Nannestad kommune 2013-2029

- ✓ Har bestemmelser om det utvalgte kulturlandskapet i Jordbruket «Øya – Nordre Eik» se <https://www.nannestad.kommune.no/publisert-innhold/politikk-og-organisasjon/kommuneplan/>

Kommunedelplan kulturminner

Vannområde Leira-Nitelva

- ✓ Se <https://elveliv.no/> for mer informasjon om Leira-Nitelva.

Vannområde Hurdalsvassdraget- Vorma

- ✓ Se <http://www.huvo.no/> for mer informasjon om Hurdalsvassdraget-Vorma.

Vannportalen

- ✓ Se <http://www.vannportalen.no/> for mer informasjon arbeidet med helhetlig vannforvaltning i Norge.